

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Луговенко Наталія Вікторівна,

*к. держ. упр., доц., доцент кафедри економічної теорії та фінансів,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

ORCID 0000-0003-0386-7630;

Коваленко Наталія Володимирівна,

*к. держ. упр., доцент кафедри економічної теорії та фінансів,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

ORCID 0000-0002-5371-9778

УДК 331.556.4

doi: 10.34213/tp.20.02.12

СТИМУЛЮВАННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ НАДХОДЖЕНЬ ПРИВАТНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ В УКРАЇНУ

Розглянуто сучасні тенденції надходжень приватних грошових переказів в Україну. Подано структуру надходжень обсягів приватних грошових переказів в Україну. Зазначено обсяги приватних грошових переказів в Україну з провідних країн світу. Особливу увагу приділено дослідженню впливу приватних грошових переказів на розвиток економіки України. Досліджено динаміку та проаналізовано стан обсягів грошових переказів мігрантів та вплив цих переказів на ВВП. Розроблено заходи щодо стимулювання та регулювання грошових переказів мігрантів. Виявлено потребу щодо визначення стратегічних пріоритетів залучення приватних грошових переказів та удосконалення механізму регулювання їх.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, грошові перекази, обсяги приватних грошових переказів, фінансовий капітал, чисельність населення.

Постановка проблеми. Економічні та політичні зміни, які відбуваються сьогодні в Україні, суттєво вплинули на посилення процесів міжнародної інтеграції та зростання мобільності трудової сили. Скорочення діяльності багатьох промислових підприємств, військовий конфлікт на сході країни, непродумані та несвоєчасні реакції держави на кризові явища в галузях економіки, які супроводжуються появою масштабного безробіття та соціальною напругою, зростання відкритості українського суспільства призвели до збільшення потенціалу міграційної рухливості жителів України. У свою чергу, на тлі суттєвого зменшення інвестиційної привабливості міжнародна міграція призвела до надходження у країну фінансового капіталу, який утворився завдяки грошовим переказам мігрантами, а саме коштів, що були зароблені ними за кордоном, для задоволення соціальних потреб усієї родини. При цьому зростання обсягів даних переказів зумовлює відчутний вплив не тільки на

формування добробуту українців, а й на макроекономічні показники самої країни. Звичайно, що соціально-економічні питання здійснення грошових переказів мігрантами та ефективного залучення та регулювання їх в Україні набувають першочергового теоретичного і практичного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток наукових досліджень щодо міжнародної міграції трудових ресурсів зробили такі українські вчені: С. Бандур, В. Будкін, О. Власюк, А. Гайдуцький, М. Долішній, С. Злупко, І. Лапшина, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, І. Прибиткова, О. Позняк, А. Поручник, Ю. Римаренко, М. Романюк, С. Трубич, А. Філіпенко, М. Шульга та ін. Серед зарубіжних економістів слід зазначити роботи Т. Андерсена, А. Вільямса, Г. Вітковської, В. Іонцева, В. Кристаллера, Д. Массея, Л. Рібаковського, О. Старка, М. Околького, В. Орешкіна, Г. Тапиноса, М. Тодаро, І. Цапенка, Т. Юдіної та ін. Проте питання здійснення грошових переказів мігрантами та ефективного використання їх в Україні недостатньо висвітлено в науковій літературі.

Метою статті є аналіз динаміки обсягів грошових переказів мігрантів, розроблення заходів щодо стимулювання їх (заохочення в Україні).

Виклад основного матеріалу. Грошові перекази трудових мігрантів, що в кожному конкретному випадку мають на меті вирішення фінансових проблем окремої сім'ї чи домогосподарства, в умовах масштабного розвитку трудових еміграційних потоків здійснюють істотний вплив на соціально-економічний та фінансовий розвиток як країни-реципієнта окремо, так і світової спільноти загалом.

Міграція має вплив майже на всі сфери діяльності суспільства, але найбільше міграція має вплив на демографічну й соціальну ситуацію в країні, економічну сферу, ринки праці та фінанси.

Поряд із загрозливою ситуацією, пов'язаною із втечею робочої сили з країни, існує низка позитивних чинників, ефектів, які отримує країна-донор, що, своєю чергою, потребують дослідження. Зокрема, внесок українських трудових мігрантів у розвиток національної економіки у вигляді зовнішніх приватних грошових переказів та отриманого досвіду, що є потужним потенціалом і водночас недостатньо вивченим.

Наприклад, за часи незалежності України населення держави скоротилося майже на 10 млн осіб. За даними Державної служби статистики України [1], чисельність населення України на кінець 2018 р. становила близько 42,2 млн осіб.

Значним фактором, який вплинув на скорочення чисельності населення, став масовий виїзд працездатної частини населення України за кордон у пошуку роботи, що значним чином вплинуло і на демографічне становище в Україні, у негативний бік, адже особи, що виїжджають, в основному є активними людьми в розквіті сил.

Через низький рівень економічного розвитку України та відсутність можливостей для самореалізації населення, громадяни України з початку років незалежності України розпочали освоєння країн світу, зокрема країн-сусідів.

Трудова міграція впливає на багато аспектів функціонування українського суспільства. Особливо глибоко ці процеси укорінені в економічну систему країни, оскільки породжуються, переважно, відсутністю достатніх можливостей для забезпечення гідного рівня життя, але водночас формують

сукупну пропозицію на ринках праці, брак якої перетворюється на головний бар'єр прискорення економічного розвитку. За обмеження внутрішніх ресурсів зростає роль залучення зовнішніх, зокрема грошових переказів від мігрантів [10, с. 19–20].

Трудова міграція нерівномірно охопила територію країни. За даними 2017 р., 69,4 % тих, хто виїжджав на роботу за кордон, рекрутувалися з числа мешканців західних областей. Це дещо менше, ніж у 2012 р., коли вони становили 72,4 %. Частка вихідців із Заходу скоротилася за рахунок жителів Центру країни, які становили 9,2 % мігрантів, тоді як у 2012 р. – лише 3 %, вихідців з Півдня в 2017 р. було 8,6 %, Сходу – 6,8 % та Півночі – 6 %.

Зміни в географічному походженні заробітчан, крім того, пов'язано з військовим конфліктом на сході країни. Зокрема, згідно з даними дослідження, проведеного Національним банком Польщі у 2016 р., серед українських мігрантів, які вперше прибули до Польщі у 2014 та 2015 рр., 28,4 % були зі східної частини країни. Натомість до 2014 р. частка вихідців із цього регіону становила лише 6,3 %. Варто зазначити, що мігранти зі Східної України за демографічними характеристиками дещо відрізняються від мігрантів із регіонів, населення яких традиційно залучено до трудової міграції, тут переважають чоловіки молодшого віку але найголовніше те, що вони мають набагато менше міграційного досвіду [4].

Трудова міграція з України має як позитивні, так і негативні наслідки для економіки України. З одного боку, грошові перекази трудових мігрантів перевищують іноземні інвестиції, за оцінками експертів, вони становлять понад 8 % ВВП країни. Водночас в Україні на ринку праці утворюються незаповнені кадрові ніші, тому в окремих галузях уже відчувається нестача кадрів, яка все більше далі наростатиме [9].

Незадовільний демографічний стан населення України та масовий виїзд працездатної частини населення в пошуку роботи за кордон здебільшого пов'язано з незадоволенням економічним становищем країни. Таким чином, громадяни України, які виїхали за кордон у пошуку роботи, присвячували свій час самозайнятості, тому в них було менше часу займатися питаннями створення й розвитку власних сімей, що негативно вплинуло на стан народжуваності, а як наслідок – на незадовільний демографічний стан населення України в цілому.

Проте, в умовах негативного економічного становища України, результати міграції населення України за кордон у пошуку роботи дають і позитивні результати. За даними Національного банку України [7], за 2014–2018 рр. українські заробітчани перерахували в Україну грошових переказів на загальну суму 41,4 млрд дол. США, і частка їх у ВВП зростає з 3,4 % у 2014 р. до 8,5 % у 2018 р., відповідно значення для економіки та добробуту населення збільшилося (рисунок, таблиця).

Грошові перекази являють собою доходи домашніх господарств, що надходять від інших домогосподарств з-за кордону та пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення. Перекази можуть здійснюватись як за офіційними каналами – через банки, міжнародні системи грошових переказів, поштові відділення, так і шляхом передачі наявних грошей та інших матеріальних цінностей від одного домогосподарства іншому.

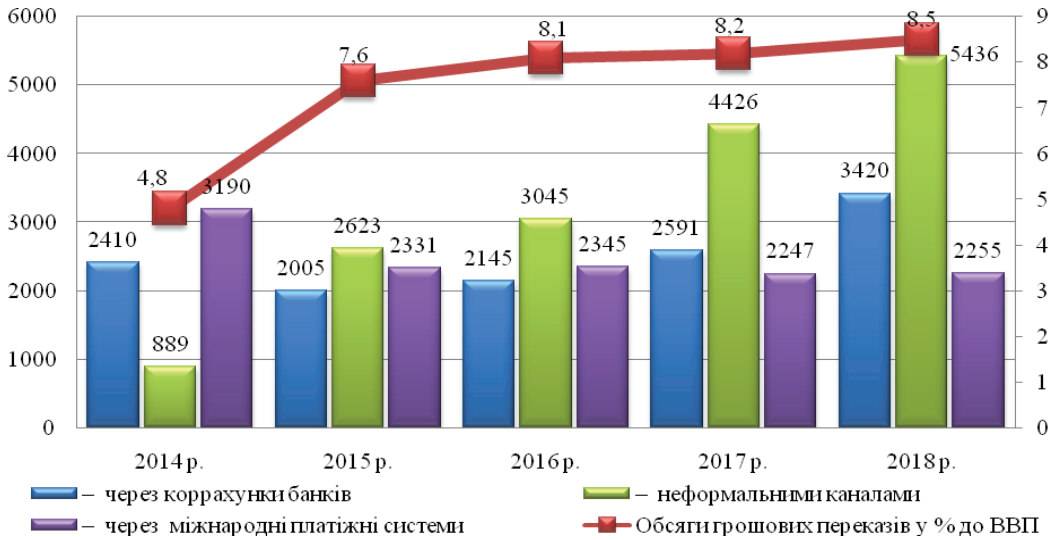


Рисунок. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну за каналами надходжень за 2014–2018 рр. (млн дол. США)

Структура надходжень обсягів приватних грошових переказів в Україну за період 2014–2018 рр. (млн дол. США)

Показники	Сума коштів, за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
1. Оплата праці	5183	5631	6731	9137	11494
У тому числі:					
а) витрати мігрантів у країні перебування	821	1313	1669	2404	2995
б) податки в країні перебування	44	202	268	464	588
2. Чиста оплата праці (п. 1 - а - б)	4318	4116	4794	6269	7911
3. Приватні трансферти	2171	2843	2741	2995	3200
У тому числі:					
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	1165	1013	906	996	872
Інші приватні трансферти	1006	1830	1835	1999	2328
4. Приватні перекази (п. 2 + п. 3)	6489	6959	7535	9264	11111
Довідково:					
– через коррахунки банків	2410	2005	2145	2591	3420
у % до загальної суми надходжень	37,1%	28,8%	28,5%	28,0%	30,8%
– через міжнародні платіжні системи	3190	2331	2345	2247	2255
у % до загальної суми надходжень	49,2%	33,5%	31,1%	24,3%	20,3%
– неформальними каналами	889	2623	3045	4426	5436
у % до загальної суми надходжень	13,7%	37,7%	40,4%	47,8%	48,9%
Обсяги грошових переказів, % до ВВП	4,8	7,6	8,1	8,2	8,5

Серед науковців і досі ведуться дискусії щодо неоднозначності впливу надходження грошових трансфертів з-за кордону на економіку країни походження трудового мігранта. Загалом виділяють три напрями впливу переказів:

- на добробут та рівень доходів домогосподарств, рівень бідності та майнове розшарування;
- на зайнятість, виробництво та економічний розвиток;
- на скорочення дефіциту торговельного та платіжного балансу [6, с. 83–84].

Суттєвим, хоча й доволі суперечливим, чинником інтенсифікації процесів трудової міграції є фінансові надходження, які пересилаються до України громадянами, які працюють за кордоном. Закордонні приватні грошові перекази, обсяги яких приблизно співставні з обсягами прямих іноземних інвестицій, є не лише однією з важливих статей надходження валютних коштів в Україну, але й достатньо стабільним джерелом залучення капіталу. Грошові перекази позитивно впливають на макроекономічну стабільність України, сприяють фінансуванню дефіциту торгового балансу, фіскальній консолідації та підтриманню стабільності курсу національної валюти. Частка таких грошових переказів у ВВП України протягом 2014 р. складала близько 4,8 %. Починаючи з 2015 р. з'явилася тенденція до зростання цього показника до 8,5 % у 2018 р. Проте варто зазначити, що починаючи з 2014 р. з'явилася тенденція до скорочення фізичних обсягів приватних грошових переказів [11].

Водночас структура надходжень обсягів приватних грошових переказів в Україну (таблиця) свідчить про те, що в період 2014–2018 рр. вони здійснювалися через кореспондентські рахунки банків, міжнародні платіжні системи та неформальні канали. При цьому надходження через кореспондентські рахунки банків упродовж цього періоду в абсолютних величинах зросли на 1010 млн дол. США. Водночас за показниками питомої ваги спостерігаємо стійку тенденцію до зниження надходження обсягів приватних грошових переказів в Україну – у 2018 р. вони становили 30,8 %, що на 6,3 % менше, ніж у 2014 р. Це свідчить про недовіру трудових мігрантів банківській системі України [5].

Надходження через міжнародні платіжні системи за аналогічний період зменшилися і в 2018 р. й становили 2255 млн дол. США, що на 935 млн дол. США, або на 28,9 % менше, ніж у 2014 р.

Щодо грошових коштів, ввезених в Україну неформальними каналами (шляхом передавання готівки або матеріальних цінностей від одного господарства іншому), то в абсолютних величинах вони зросли на 4547 млн дол. США, а в питомій вазі – 48,9 %, або на 35,2 % більше, ніж у 2014 р.

Основною причиною активного використання системи неофіційних грошових переказів є їх значна економія коштів. Неофіційні перекази є надійнішими та дешевшими, ніж перекази, що здійснюються через офіційні установи, а також зазвичай, швидше досягають місця призначення.

Залежно від джерел формування перекази, що надходили з-за кордону в 2018 р. як оплата праці (тобто від працівників, які працюють за кордоном менше року), становили 11494 млн дол. США, тобто на 6311 млн дол. США більше, ніж у 2014 р. Частка переказів у формі оплати праці має тенденцію до зростання. Перекази у формі приватних трансфертів зросли на 47,3 % і становили 3200 млн дол. США.

За даними Національного банку України, найбільше грошових переказів в Україну у 2018 р. здійснено з Польщі – 3649 млн дол. США. На другому місці були перекази з Росії – 1091 млн дол. США і на третьому – США з переказами на суму 870 млн дол. США.

Поряд з цим тяжіння громадян України до пошуку роботи за кордоном негативно впливає на внутрішній ринок праці в Україні, який за даною причиною щороку втрачає висококваліфікованих фахівців [4].

У сучасних умовах міжнародна трудова міграція перетворилася на невід’ємний складник суспільно-економічного, соціального, політичного та культурного життя країн світу. Вона є вигідною і країнам призначення мігрантів, і країнам їхнього походження. Один із найбільш значущих результатів міграції – доходи від трудової міграції, які трансформуються в численні, а головне систематичні грошові перекази мігрантів своїм родинам на Батьківщину. Вони формують сьогодні один із найпотужніших міжнародних фінансових потоків, що порівнюється за обсягами з міжнародною фінансовою допомогою та прямими іноземними інвестиціями, справляючи вагомий вплив не лише на добробут домогосподарств-отримувачів, а й на макроекономічні показники держав.

Слід зазначити, вплив грошових переказів на розвиток економіки не є однозначним. За одних умов вони здатні його помітно прискорити, проте за інших – загальмувати. Тому вкрай важливою для використання їхнього позитивного потенціалу є державна політика. У свою чергу, розроблення такої політики потребує належного наукового забезпечення, ретельного вивчення обсягів, джерел та механізмів переказів, напрямів їхнього використання, наслідків надходження валютних коштів з-за кордону для соціально-економічного розвитку на мікро- і макрорівнях.

Таким чином, варто докласти максимум зусиль, аби міграційні процеси в Україні стали цивілізованими, а політика держави в цій сфері передбачала:

- удосконалення механізму здійснення грошових переказів, тобто заохочення мігрантів надсилати зароблені кошти через офіційні канали;
- стимулювання переказів з метою збільшення їхніх обсягів;
- створення умов для продуктивного використання переказів на Батьківщині;
- звільнення від податків імпорту засобів виробництва, що ввозяться мігрантами для ведення малого бізнесу та створення нових робочих місць;
- спрямування переказів в інтересах розвитку малого підприємництва;
- підвищення рівня фінансової грамотності мігрантів та їхніх сімей;
- сприяння легальній та організованій міграції;
- встановлення тісних зв’язків з діаспорою тощо [2, с. 56].

Слід зауважити, що Україна є високоризиковою для інвестування державою, а тому наростає нагальна потреба збільшення обсягів грошових переказів мігрантів. Звідси постає завдання визначити стратегічні пріоритети залучення приватних грошових переказів та удосконалити механізми їх регулювання.

Задля підвищення ефективності та збільшення обсягів грошових переказів мігрантів в Україну необхідно запровадити нові заходи щодо їхніх стимулювання та регулювання, а саме:

- надавати преференції мігрантам при перерахуванні грошових коштів через визначені державою системи переказів, зменшити комісійну плату при перерахуванні коштів з іноземних банківських карток на картки України;

– відкрити валютні рахунки для мігрантів зі встановленням на них вищих відсотків, дешевих кредитів для набуття освіти, певних пільг та додаткових гарантій для власників;

– створити пільговий податковий режим для створення малого й середнього бізнесу. Це зменшить приплив коштів у державу на перший період, але в майбутньому створить нові робочі місця, покращить соціальний стан громадян України, сприятиме залученню більшої кількості прямих іноземних інвестицій та приватних грошових переказів у країну. Можливо, є потреба у створенні податкового пільгового режиму для українських мігрантів, які є співвласниками національних підприємств, спрощенні умов вступу у приватний бізнес для мігрантів;

– налагодити випуск облігацій, метою яких було б залучення іноземних коштів у соціальні програми на певний термін під певний відсоток з гарантуванням вкладів коштів від інших країн;

– розробити та провести заходи щодо популяризації закладів вищої освіти у світі з метою залучення іноземних громадян у сферу освіти, надати грошові пільги щодо навчання в них, допомогти з проживанням іноземців на території країни, що залучить кошти сімей іноземних студентів в Україну;

– спростити систему реєстрації підприємств та забезпечити кращу систему інформування щодо створення та ведення малого й середнього бізнесу. На сьогодні однією з проблем залучення іноземних інвестицій є те, що в Україні існує складна система реєстрації підприємств та погане інформування щодо системи ведення бізнесу, що відлякує потенційних інвесторів;

– вивчити можливості зменшення мита на ввезення мігрантами засобів та предметів праці для започаткування власного бізнесу в Україні з формуванням відповідної системи контролю;

– запропонувати систему податкових пільг для мігрантів, які повертаються та вкладають зароблені за кордоном кошти у власну справу [3, с. 154–155].

Отже, схвалення Кабінетом Міністрів України 12 липня 2017 р. Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р. [8] покликане вирішити низку проблем, з якими сьогодні зіткнулася Україна у сферах міграції.

Основними з таких проблем є :

– пошук шляхів виходу з демографічної кризи;

– зупинення неконтрольованої трудової міграції висококваліфікованих працівників за кордон;

– підвищення рівня ефективності протидії нелегальній міграції та ін.

Але вирішення вищевказаних проблем можливе лише за умови комплексного підходу до їх вирішення, підтримки суспільства та наявності політичної волі [4].

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, для покращання економіки України необхідно запровадити нові заходи щодо стимулювання надходжень та регулювання системи приватних грошових переказів. Ці заходи забезпечать більший обіг коштів у країні, сприятимуть зростанню ВВП, збільшать кількість підприємств у сфері малого і середнього бізнесу, що приведе до збільшення робочих місць у країні та покращанню національного добробуту громадян, а також залучать обсяг прямих іноземних інвестицій.

Основною умовою побудови європейської держави є формування та реалізація міграційної політики, вдосконалення системи державного управлін-

ня міграційними процесами, які повинно бути спрямовано на забезпечення національної безпеки країни та інтереси держави, відповідність до європейських стандартів та взятих Україною міжнародних зобов'язань.

Вважаємо, що запропоновані рекомендації дадуть змогу підвищити ефективність регулювання міграційних процесів, допоможуть створити систему заходів, які сприяли б належному використанню міграційного капіталу в Україні.

Список використаних джерел

1. Демографічна та соціальна статистика Державної служби статистики України : офіц. вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2020).
2. Кізима Т., Онищук В. Державна політика стимулювання грошових переказів трудових мігрантів: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 1. С. 47–57. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/15811/1/SF_1_2016.pdf (дата звернення: 15.03.2020).
3. Лошенко О. В. Стимулювання та регулювання приватних грошових переказів в Україну. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту Чернівецького національного університету імені Шевченка*. 2015. Вип. 4. С. 146–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2015_4_19 (дата звернення: 15.03.2020).
4. Міграційний профіль України за 2017 рік : офіц. вебсайт ДМС України. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2017.pdf (дата звернення: 15.03.2020).
5. Новік А. Ю. Аналіз динаміки грошових переказів мігрантів в Україну. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/183.pdf (дата звернення: 19.03.2020).
6. Онищук В. О. Активізація стимулюючого впливу грошових переказів трудових мігрантів на економіку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 82–86. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/17.pdf (дата звернення: 15.03.2020).
7. Офіційна статистика Національного банку України : вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2020).
8. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#n10> (дата звернення: 25.02.2020).
9. Сидорчук О. Г. Міграційні тенденції в Україні: безпековий аспект. *Публічне адміністрування : теорія та практика*. 2019. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ratp_2019_1_8 (дата звернення: 25.02.2020).
10. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Ін-т демографії та соціології НАН України. Київ, 2018. 396 с.
11. Чубарь О. Г., Машико К. С. Грошові перекази трудових мігрантів в Україну: макроекономічні тенденції та регіональні особливості. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 3 (37). С. 57–72. URL: <https://dse.org.ua/archive/37/4.pdf> (дата звернення: 25.02.2020).

Luhovenko N. V.,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Economic Theory and Finance Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0003-0386-7630;

Kovalenko N. V.,

PhD in Public Administration, Associate Professor of Economic Theory and Finance Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0002-5371-9778

STIMULATION AND REGULATION OF PRIVATE REMITTANCES IN UKRAINE

In this article modern trends of private money remittances to Ukraine have been considered. The international migration has led to the flow of financial capital into the country, which was created by migrants' remittances, namely, the money they earned abroad to meet the social needs of the whole family. At the same time, the increase in the volume of these transfers causes a significant impact not only on the well-being of Ukrainians, but also on the macroeconomic indicators of the country

itself. The structure of the volume of the private money transfers to Ukraine has been presented. The volume of private money remittances to Ukraine from the leading countries of the world has been indicated. Particular attention has been paid to the study of the impact of private money remittances on the development of the Ukrainian economy. A significant, albeit rather contradictory, factor in the intensification of labor migration processes is the financial income sent to Ukraine by working abroad citizens. Foreign remittances, which are roughly comparable to FDI, are not only one of the important items of foreign exchange earnings in Ukraine, but also a sufficiently stable source of attracting capital. The remittances have a positive impact on Ukraine's macroeconomic stability, contribute to financing the trade deficit, fiscal consolidation and maintaining the stability of the national currency. The dynamics and the state of the volume of migrants' remittances and the impact of these remittances on GDP have been analysed. The ways to stimulate and regulate migrants' remittances have been developed. These ways will increase the flow of funds in the country, promote GDP growth, increase the number of small and medium-sized enterprises, which will lead to an increase in jobs in the country and improve the national well-being of citizens, as well as attract foreign direct investment. The importance to identify strategic priorities for attracting of private money remittances and improving the mechanism for regulating them has been identified.

Keywords: international labor migration, remittances, volumes of private remittances, financial capital, number residents.

References

1. Demografichna ta sotsialna statystyka Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy: ofitsijnyj vebсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Kizyma, T., Onyschuk, V. (2016). Derzhavna polityka stymulivannia hroshovykh perekaziv trudovykh mihrantiv: zarubizhnyj dosvid ta vitchyzniani realii. *Svit finansiv*, 1, 47–57. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/15811/1/SF_1_2016.pdf [in Ukrainian].
3. Losheniuk, O.V. (2015). Stymulivannia ta rehulivannia pryvatnykh hroshovykh perekaziv v Ukrainu. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, 4, 146–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2015_4_19 [in Ukrainian].
4. Mihratsijnyj profil Ukrainy za 2017 rik: ofitsijnyj vebсайт DMS Ukrainy. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2017.pdf [in Ukrainian].
5. Novik, A.Yu (2019). Analiz dynamiky hroshovykh perekaziv mihrantiv v Ukrainu. *Efektivna ekonomika*, 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/183.pdf [in Ukrainian].
6. Onyschuk, V.O. (2018) Aktyvizatsiia stymulivannia vplyvu hroshovykh perekaziv trudovykh mihrantiv na ekonomiku Ukrainy. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 12, 82–86. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/17.pdf [in Ukrainian].
7. Ofitsijna statystyka Natsionalnogo banku Ukrainy: vebсайт. URL: <https://bank.gov.ua/> [in Ukrainian].
8. Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi mihratsijnoi polityky Ukrainy na period do 2025 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.07.2017 r. № 482-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#n10>.
9. Sydorchuk, O.H. (2019) Mihratsijni tendentsii v Ukraini: bezpekovyj aspekt. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2019_1_8 [in Ukrainian].
10. Ukrainske suspilstvo: mihratsijnyj vymir: nats. Dopovid (2018). Instytut demografii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
11. Chubar, O.H., Mashyko, K.S. (2019). Hroshovi perekazy trudovykh mihrantiv v Ukrainu: makroekonomichni tendentsii ta rehionalni osoblyvosti. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3 (37), 57–72. URL: <https://dse.org.ua/arhcrive/37/4.pdf> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 04.05.2020 р.